

פתיחת תלמוד תורה בשכונת מגורים

ר' ינון חדאד

- א. שאי אפשר לעכב על לימוד תורה או עשיית מצוה
- ב. ת"ת גדול
- ג. כשהרעש מוזק לשכנים
- ד. ת"ת שיש בו לימודי חול
- ♦ מסקנה

מעשה שהיה מעשה שקרה, בשכונה אחת חביבה ויקרה, ובה באחיה בשמחה ובנהרה, גרו שכנים מכל גווי החברה. אך יום בהיר אחד שאלה התעוררה, באשר להקמת תלמוד התורה. ויתלהטו הרוחות, ותתחולל סערה, אלו מצדדים לקולא ואלו לחומרא.

כת אחת ברוב טעם פתחה ואמרה: היאך נכבה את קול התורה? ולעומתה כת שניה, השיבה במהרה: היאך נסבול ונשא את הרעש הנורא? האם לא דמי זה לעשן וקוטרא? הלא ודאי דחשיב משלח גירא! והכת הראשונה בעמדתה נשארה, שהמולת התורה ודאי שהותרה. וישלחו שאלה ויקראו לעזרה, מה רצון ה' בזה, ומה ההלכה מורה. ואבינה בדברים, ואפתח הגמרא, מחונן הדעת בקשתי חכמה וסברא, לדעת רצונו בזה המאורע, והוא יוליכני בדרך הישרה. ועתה בעזרת מכין מצעדי גברא, ננסה להשיב כמסת ידינו הקצרה.

א. שאי אפשר לעכב על לימוד תורה או עשיית מצוה

במסכת בבא בתרא (כ:) שנינו:

חנות שבחצר, יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הנכנסים ומקול היוצאים.¹ אבל עושה כלים, יוצא ומוכר בתוך השוק, ואינו יכול למחות בידו

1. בפשטות הכוונה שיכול למחות מחמת הרעש שנגרם, וכן הלשון: איני יכול לישן מקול הנכנסים וכו'. ונראה שכן הבנת הרבה מהראשונים שלא כתבו בפ"י לפרש באופן אחר. וכן כתבו בהדיא המאירי והיד רמה. אמנם הרשב"א כתב שמה ששינו "מקול הנכנסים והיוצאים" לאו דוקא הוא, דא"כ מ"ש פטוש ורחיים שמותר, אלא ר"ל שיכול למחות מחמת ריבוי הדרך שנגרם ע"י הנכנסים ויוצאים. וכיו"ב פירשו הר"י מיגאש, הרמב"ן, הריטב"א והר"ן.

ולומר לו איני יכול לישון לא מקול הפטיש ולא מקול הריחיים ולא מקול התנוקות.

ובענין עלה בגמרא: מאי שנא רישא ומאי שנא סיפא? (ופרש"י: מ"ש רישא דקתני יכול לומר איני יכול לישון מקול הנכנסים והיוצאים, וסיפא קתני אינו יכול לומר לו איני יכול לישון מקול התנוקות. דס"ד דתנוקות אלו באים לקנות יין ושמן בחנות). אמר אביי: סיפא אתאן לחצר אחרת. א"ל רבא: א"כ ליתני חצר אחרת, אלא אמר רבא, סיפא אתאן לתנוקות של בית רבן,² ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך.

וכתב הר"י מיגאש דהיינו טעמא דאינו יכול לעכב עליו מחמת קול תנוקות של בית רבן, משום דהויא לה מצווה. וכ"כ הרשב"א (שם כא: ד"ה הבי"ע בספר). לפי טעם זה משמע דה"ה לכל ענייני מצווה. וכ"כ במפורש הרב יד רמה (ב"ב פרק שני אות נה) דה"ה לכל ענייני מצווה, וכ"פ הטור (חוי"מ סימן קנו סעיף ח).³

2. ומשמע שהקושיא מהסיפא היתה דוקא מתנוקות, וכמו שביאר רש"י כנ"ל. ולכאורה יש להקשות גם מפטיש וריחיים שנזכרו בסיפא. ותירצו התוספות (ד"ה מאי שנא) שדוקא בתנוקות הבאים לקנות בחנות יש רעש דנכנסים ויוצאים, וקשה מזה לרישא, אבל בפטיש וריחיים אין נכנסים ויוצאים, שרק מי שצריך לשירותי בעל הפטיש והריחיים נכנס אליו ותו לא (ע"י מאירי שפי: "מקול הנכנסים והיוצאים" ר"ל הבאים ליקח, שפעמים שיש להם תרעומת זה על זה וצווחים. ע"כ. ומשמע שלא כל אדם שנכנס ויוצא נחשב "נכנסים ויוצאים"). וע"י בתוס' דף כא. ד"ה וגרדי, שפירשו דפטיש וריחיים מיירי בעושה לעצמו, ומשו"ה אין נכנסים ויוצאים. ואף הרשב"א תי' דפטיש וריחיים מיירי בעושה לעצמו. ולכאורה עדיין קשה, דסו"ס פטיש וריחיים יוצרים רעש בלי קשר לנכנסים ויוצאים: ולדברי הרשב"א הנ"ל (הערה 1) לא קשה, דבאמת רעש אינו סיבה שיכול למחות מחמתה. אמנם לדברי שאר ראשונים (שם) קשה. ותי' המאירי שדבר שהוא אומנותו של אדם, דרך לעשותו בביתו, ולכן אין למחות בידו מפני היזק שינה, אבל מקח וממכר דרך לעשות בשוק. וביד רמה כתב דפטיש וריחיים לא יכול לעכב עליו משום דבדנפשיה קעביד.

3. בבי"י שם ציין שכ"כ הריטב"א בתשובה (סי' כז). אמנם המדקדק בריטב"א ימצא שלא הביא הריטב"א אלא דוגמאות הקשורות בלימוד תורה, שכתב: הוא הדין לעשות מדרש להרביץ תורה או לדרוש בו לרבים כדי להגדיל תורה ולהאדיר ולא תשכח תורה מישראל. דכוליה חד טעמא הוא. עכ"ל. ומשמע דס"ל דדוקא במה ששייך ללימוד תורה התירו ותו לא. ושוב ראיתי שכן העיר בכנה"ג (מהדו"ב סי' קנו הגב"י אות יב). ובאמת, גם הבי"י כאשר סיכם הדברים בהמשך, והביא דעות הפוסקים המתירים לכל צורך מצווה, השמיט דעת הריטב"א.

ולכאורה יש להקשות על כל הראשונים הנ"ל, דהלא בגמ' לא נאמר אלא "סיפא אתאן לתנוקות של בית רבן ומתקנת יהושע בן גמלא" ומשמע דלא התירו אלא בתנוקות של בית רבן, ותו לא. וקשה אף על הריטב"א וכ"ש על שאר ראשונים הנ"ל. וי"ל דמה שאמרה הגמ' "סיפא אתאן לתנוקות של בית רבן" היינו כדי לפרש המשנה דקתני "ולא מקול התנוקות". ומה שהוסיפה הגמ' "ומתקנת יהושע בן גמלא" היינו כדי לבאר היכן מצינו חובה ללמד תנוקות קטנים, ולא לומר דדוקא משום התקנה התירו. (ושוב ראיתי לבי"ח סי' קנו אות א ד"ה אחד, שביאר כיו"ב). וראיה לזה, שהרי מיד בסמוך מפרשת הגמ' מה היתה תקנת יהושע בן גמלא, ולא נזכר שם כלל שתיקן שאין בני חצר יכולים למחות במלמדי תנוקות.

אמנם הרמב"ן (בי"ב כא.) פירש על מאי דאמרי' בגמ' (כא.) שיכולים בני חצר למחות באחד מהם שביקש להיעשות סופר מתא, דהיינו במי שביקש לכתוב ספרי תורה. ומשמע דס"ל דדוקא במלמד תנוקות אמרי' דאינם יכולים למחות, אבל בשאר ענייני מצוה לא. וכ"כ מרן הב"י (ריש סי' קנו) בדעת הרמב"ן וז"ל: **וטעמו של הרמב"ן נראה לי משום דסבירא ליה דאפילו לדבר מצוה יכול למחות בידו, אם לא ללמוד התנוקות, ומשום תקנת יהושע בן גמלא, כלומר דכיון דתקנה היא מבטלת דינו של זה כדי שלא יחזור הדבר לקולו. אבל במצוה אחרת לא יתבטל דינו של זה מפני קיום מצוה, דהא אפשר לה להתקיים בבתי אחרים. וכן נראה ממ"ש רש"י על ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך.** עכ"ל.

וע' נמוק"י (י: מדפי הרי"ף) שכ': **אע"פ שהיה יכול ללמד בבתי כנסיות ובבתי מדרשות המיוחדים לכן, אפ"ה לא מטרחי' ליה, אלא לסייע בהעמדת התקנה, כדי שיהיו המלמדים מצויים.** עכ"ל. ומשמע דס"ל כדעת הרמב"ן, דדוקא מפני התקנה התיירו, וא"כ בשאר מילי דמצוה יהיה אסור. גם המאירי (כ: כ') **"שמתקנת לימוד תורה התיירו"**. ומשמע דדוקא גבי ת"ת אמרי' הכי. ולהלכה פסק מרן בש"ע (סי' קנו סעי' ג) דבכל מילי דמצוה אינם יכולים למחות בידו.⁴

וע"כ דכוונת הגמ' שכיוון שיש מצוה בלימוד תנוקות, א"א למחות במלמד. וכן יש לדייק מלשון הגמ': **"לא מקול התנוקות בתינוקות של בית רבן ומתקנת ר' יהושע בן גמלא ואילך"**. מדסיימה הגמ' **"ואילך"**, משמע שלא היתה התקנה שא"א למחות, אלא שמחמת התקנה ללמד תשבי"ר, שוב א"א למחות, והיינו טעמא דהו"ל מצוה. דאם איתא שמחמת התקנה א"א למחות יותר היה לגמ' לומר: **"ומתקנת יהושע בן גמלא" ותו לא, ופשיטא דמאז ואילך הונהג כן, דקודם לכן לא היתה תקנה, ועכשיו ישנה. ועוד סיוע לזה, דבגמ' נחלקו אב"י ורבא בפ"י המשנה "ולא מפני התנוקות" ואב"י ביאר דהכא עסקי' בחצר אחרת. ולכאוי קשה, האם לא שמיע ליה לאב"י על תקנת יהושע בן גמלא? ולמה לא יבאר כמו רבא? אלא צ"ל שלא היתה התקנה שא"א למחות, וכנ"ל (אמנם יש לדחות דאף אב"י סובר כרבא, אלא דלא ניחא ליה לפרש המשנה כרבא, משום דיותר משמע ד"לא מפני התנוקות" קאי על "עושה כלים וכו').** וכן עולה מדברי הרי"י מיגש שכתב: **ורבא אמר דהני תנוקות של בית רבן הוא, ומתקנת יהושע בן גמלא ואילך, דהו"א לה מצוה, משום הכי לא יכול לעכובי עליה. עכ"ל.** ומשמע שכוונתו כביאור הני"ל, דתקנת יהושע בן גמלא גרמה דהו"א לה מצוה. רק נחלקו הריטב"א ושאר ראשונים האם דוקא בדברים שהם משום ת"ת שהיא מצוה חמורה א"א למחות, או שה"ה לכל מצוה.

4. ויש לברר מדוע משום צרכי מצוה מקילנן בנזקי שכנים. וע' בלבוש (סי' קנו סעי' ג) שכתב לגבי מי שביקש להיעשות מלמד תנוקות וז"ל: **אין השכנים יכולים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול התנוקות של בית רבן, דאדרבה מצוה עליהם להושיבן,** והוא הדין לכל מילי דמצוה שאינם יכולין למחות בידו. עכ"ל. וכיו"ב כתב בספר ערוך השלחן (סי' קנו סעי' ג) וזו לשונו: **ומי שרוצה לעשות דבר מצוה בחצירו, אפילו אם יש ע"י זה ריבוי נכנסים ויוצאים אין יכולים למחות בו, דכולם נצטוו על המצות.** וכ"ש שאין רשאים לעכב על הרוצה לעשות מצוה. ולכן אם ירצה ללמד תנוקות תורה בתוך ביתו, אין השכנים יכולים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולין לישן מקול התנוקות של בית רבן. וה"ה לכל מילי דמצוה אין יכולים למחות בידו, ואפילו כשעושה בשכר, דעכ"פ המצוה נעשית. עכ"ל. וע"ע בתשובת חת"ס (חוי"מ סי' צב) הובאה בפת"ש (סי' קנו

ואפי' אם אינו רוצה הוא עצמו להיעשות מלמד, אלא חפץ להשכיר דירתו לאחר שילמד, רשאי, וכן מוכח מדגרסי' בגמ' (כא.) ת"ש מי שיש לו בית בחצר השותפין, הרי זה לא ישכירנו לא לרופא וכו', ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי. הכא במאי עסקי' בסופר מתא. ע"כ. ופירש רבנו גרשום דסופר מתא היינו שכותב שטרות וספרים לכל. וכיו"ב כתבו התוס' בשם ר"ח,⁵ ומשמע דדוקא בזה אמרי' דלא ישכירנו, אבל למלמד תנוקות רשאי להשכיר.

ב. ת"ת גדול

והנה אם רוצה להקים ת"ת גדול שבו כתות רבות והמולה רבה, משמע מרש"י דבכה"ג יכולים בני חצר למחות, דגרסי' בגמ' (כא.) **מי שיש לו בית בחצר השותפין, הרי זה לא ישכירנו לא לרופא וכו', ולא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי. הכא במאי עסקי' בסופר מתא. ע"כ. ופרש"י: סופר מתא. מלמד תנוקות העיר, ומושיב מלמדים תחתיו והוא מורה את כולם איך יעשו, ויש שם קול גדול. עכ"ל. אלמא, דדוקא במלמד יחידי אמרי' דאין יכולים למחות, אבל אם בא להקים ת"ת שלם, מוחין, משום דהרעש גדול.⁶ אמנם**

סי"ק א) שכתב וז"ל: דע"כ לא קאמרי אלא בבטול מצוה דאם לא ילמדם יתבטלו, או שארי מצות המוטלים על הכל, אבל הכא נהי דפרנסת בניו ובני ביתו מצוה מוטלת עליו היא, אבל אינה מוטלת על שכינו שיפסיד ע"י קלא דלא פסק בחצרו, ולא עליו מוטל פרנסתו של זה. עכ"ל. ומבואר שסובר כנ"ל בטעם ההיתר, ולמד מכאן החת"ס שבמצוות שאינם מוטלות על הכל, אין יכול להרעיש להם. לעומת כל זאת, עי' בט"ז (ריש סימן קנו) שחילק בין מצוות הנעשות ע"י צירוף אנשים, שאותן התיירו בחצר למרות הרעש וריבוי הנכנסים, לבין מצוות שיכול לעשותן ע"י שילך לבתי האנשים שצריכים לכך, שבהן מעכבים עליו השכנים. ולמד כן ממה שיכולים השכנים למחות ממנו שביקש להיעשות רופא או מוהל. ולפי דבריו בעיני שני תנאים להתיר: א. מצווה המוטלת על הכל. ב. שדרך לעשותה ע"י קיבוץ אנשים. ומדברי האחרונים הנ"ל שלא הזכירו לתנאו של הט"ז משמע דלא ס"ל כוותיה.

5. ובדעת רש"י עי' לקמן אות ב.

6. וצ"ע מי דחקו לרש"י לפרש ד"סופר מתא" היינו מלמד תנוקות העיר, ודלא כשאר הראשונים. ובפרט שאף רש"י עצמו פירש במקומות אחרים שנוכר "סופר מתא" באופנים אחרים, עי' לקמן דף כא: ד"ה סופר מתא שפי' רש"י לבלר, וכפי' שאר הראשונים בענייננו, וע"ע ב"מ קט: ותוס' ב"ב כא. ע"ש. וא"כ למה לא יפרש כן רש"י אף בני"ד. ונראה דס"ל דכיוון דהמקשה בגמ' דידן מבין שסופר היינו מלמד תנוקות, אם איתא שהמתרץ בא לאפוקי מהבנה זו ובא לומר שסופר היינו כותב, לא היה לו להשתמש באותה לשון שהשתמש המקשה "סופר" מתא, אלא היה לו לומר "לבלר דמתא" וכיו"ב, ומדנקט אותה לשון, ש"מ שאף הוא מפרש דסופר היינו מלמד, אלא שמחלק בין סוגי המלמדים.

ועוד יש לומר דמדגרסי' בברייתא "לא לסופר יהודי ולא לסופר ארמאי", ומשמע דמאי דנקט "סופר יהודי" רבותא אשמעי, אם איתא דסופר היינו לבלר, מאי איכא בין יהודי לארמאי, תרווייהו מעשה כתיבה בעלמא עבדי. אמנם אי נימא דסופר היינו מלמד, טובא איכא בין יהודי לארמאי, שזה מלמד ענייני קודש וזה חול, ורבותא גדולה אשמעי במאי דנקט יהודי. (אמנם יש לדחות, דאף אי נימא דסופר היינו לבלר היה חילוק בין יהודי לגוי, שלזה באים יהודים ולזה באים גויים, ונמצא שהמשכיר דירה לבלר גוי, מרבה גויים בחצר).

רוב הראשונים חולקים על רש"י,⁷ וס"ל דלא שניא מלמד יחידי, ולא שניא מלמד תנוקות העיר, בכולהו אין בני החצר יכולים למחות, דכולהו איתנהו בתקנת יהושע בן גמלא, ומאי דאמריי בגמ' "בסופר מתא" היינו בכותב שטרות העיר. וכ"כ הרמב"ן (כא.) וז"ל: בספרא דמתא. פירושו כותב שטרות העיר או ספרי תורה. אבל רש"י ז"ל פי' מלמד כל תנוקות שבעיר שיש שם קול גדול, ותמיהא לן, כיון דמשום מצוה הוא דשרית ומשום תקנה, כ"ש דאיכא מצוה רבתי ותקנתא יתירתא. ואפשר כיון שהוא שונה ליותר מחמשים מעכב עליו, שהקול גדול ביותר ואין מצוה זו מן המובחר דהוה להו לאותובי תרי. עכ"ל.⁸ וכיו"ב כתב הרשב"א. וכפי הרמב"ן לסופר מתא, כי גם רבנו גרשום, וכן הרי"ף והר"י מיגאש, וכ"כ התוס' בשם ר"ח, וכ"כ רבנו יונה והיד רמ"ה והמאירי, וכ"פ הרמב"ם (פרק ו מהלכות שכנים ה"א), וכ"כ הטור (סי' קנו), וכן משמע מהש"ע (שם סעי' ג) שלא חילק בין יחיד לרבים.

ג. כשהרעש מזיק לשכנים

הנה אף ברעש שהותר בחצר, כגון קול הפטיש וקול הריחיים, מצינו הגבלה, שלא הותר במקום חולים. דין זה למדנו מדברי הריב"ש שכתב בתשובה (סי' קצו) וזה לשונו: ואע"פ ששינינו במשנה (ב"ב כ:) אבל אינו יכול למחות בידו ולומר לו איני יכול לישן מקול הפטיש ומקול הריחיים וכו', זהו בשאר בני אדם הבריאים, אבל אשה זו מוחזקת בחולה, אין לך גירי גדול מזה, והוה ליה כקוטרא ובית הכסא, וכדאמר רב יוסף (ב"ב כג.) הני לדידי כקוטרא ובית הכסא דמו. ואם במה שאדם קץ מחמת שהוא מאניני הדעת, הוה לדידיה כקוטרא ובית הכסא, כ"ש במה שמזיקו בגופו מחמת שהוא חולה או חלוש המזג. עכ"ל. והובאה תשובה זו בב"י (סי' קנה מחודש ג) ובד"מ (סי' קנו אות ב בקצר). וכ"פ הרמ"א בש"ע (סי' קנו סעי' ב). ולפי זה היה מקום לומר שגם לגבי תלמוד תורה הדין כן, שמה שאין למחות במי שבא להיעשות מלמד תנוקות, היינו כאשר אין חולים שמזיק להם הרעש, אך כאשר יש חולים שמזיק להם הרעש, נאמר לאותו מלמד "במקום חולים אל תעמוד". וסמך לזה ממאי דתנן במשנה פטיש וריחיים בהדי תנוקות, וא"כ מה שיש לומר בזה נאמר גם בזה, וכמו שיכולים למחות בבעל פטיש וריחיים משום חולה, הי"ן יכולים למחות במלמד תנוקות.

אמנם מאידך, יש סברא לחלק בין נדון הריב"ש, לבין מלמד תנוקות. שהנה הטעם שהותרו פטיש וריחיים בעלמא ואין השכנים יכולים למחות, הוא משום דאדם עושה בתוך ביתו, ואדם עשוי לעשות מלאכה בתוך ביתו. ועל כן דוקא כל עוד אינו מזיק שרי, אבל כאשר מזיק, אין אדם יכול לעשות אפי' בתוך שלו מה שמזיק לחבירו. ולעומת

7. ועיין לקמן אות ד מה שכתב בספר חלת דבש בטעם מח' הראשונים על רש"י. ויש להעיר על דבריו שטעם הראשונים מפורש בגוף דבריהם.

8. משמע שבמלמד אי' ששונה ליותר מחמשים, אף הרמב"ן מסכים שיש צד שיכולים למחות.

זאת, הטעם דבעלמא אין למחות מחמת קול התנוקות, הוא משום תקנת יהושע בן גמלא, שלא תשכח תורה מישראל. ואי נימא דבמקום חולים יכולים למחות, נפלה לה התקנה בבירא, שכמעט בכל בית ישנה יולדת מפעם לפעם, ובכל חצר עשויים לפעמים להמצא חולים, ומה הועילו חכמים בתקנתם. ונראה לענין דסברא זו עיקר.

ויתרה מזאת, הראני הרב אמוץ כהן שליט"א, להגאון הרב שאול קוסבסקי שחור מחבר ספר חלת דבש (חוי"מ חלק ו סי' קנו סעי' ב ס"ק ה) שכתב וזו לשונו: **חולה אינו יכול לעכב במלמד תנוקות או במילי דמצוה, שהרי לדעת הרמב"ם הזיקא דקול, כקוטרא ובית הכסא דמו שאין לו חזקה. ומכיוון דבריא אינו יכול לעכב (ר"ל במלמד תנוקות ובמילי דמצוה) אע"פ שהיזקם גדול ואין לזה חזקה, ה"ה חולה, דלא מצינו דחולה עדיף מקוטרא ובית הכסא וכו', ולפ"ז אין שיעור להיזק תשב"ר ומילי דמצוה וכו', ומהיינו טעמא דחו הפוסקים דברי רש"י מהלכה. עכ"ל.** ודברי פי חכם חן.

ואע"פ שבספר דרכי חושן (ח"א עמ' רכד) להגאון רבי יהודה סילמן כתב שאם הוא באופן שהשכנים ייעשו חולים מזה אסור ואף בדבר מצוה, וקצת ראיה לזה מדברי הלבוש (חוי"מ סי' קנו סעי' ג) שכתב: אותם הדורים בבית חורף אחד, כנהוג בהרבה מקומות במדינות אלו מחמת שיש להם דוחק דירה, נראה לי ודאי שכל אחד יכול למחות חבירו, אפילו להיות מלמד תינוקות של ישראל תורה באותו בית החורף שהוא דר שם עמו, שזה ודאי אין דעת רוב העולם סובלתו, ועל דעת זה לא נשתתף עמו בדירה זו. עכ"ל. והכי נמי יש לומר בני"ד. הנה כבר דחה ראיה זו בספר חלת דבש הנ"ל בטוב טעם ודעת, דיש לחלק בין שכנים באותה דירה, שכאשר נעשה אחד מלמד תנוקות, כבר אין על זה שם דירה, שאי אפשר לגור בדירה שלומדים בה תשב"ר, משא"כ בהיזק רעש וריבוי הדרך, דאע"פ שאין הדעת סובלתם, מ"מ לא בטלה הדירה, ויכול לומר בשלי אני עושה.

ויש להביא סמך בעלמא לזה, ממאי דתנן (כתובות קי): **הכל מעלין לארץ ישראל ואין הכל מוציאין וכו', הכל מעלין לירושלים ואין הכל מוציאין, אחד האנשים ואחד הנשים. ע"כ.** ופירש"י: **הכל מעלין. את כל בני ביתו אדם כופה לעלות ולישב עמו בירושלים: אחד האנשים ואחד הנשים. אף האשה כופה את בעלה לעלות ולדור שם, ואם לאו יוציא ויתן כתובה.** ואמרי' עלה בגמרא: **"הכל מעלין" לאתווי מאי? לאתווי מנווה היפה לנווה הרע. ע"כ.** ופסקו כן הרמב"ם (הלכות אישות פרק ג הלכה יט) והש"ע (אה"ע סי' עה סעי' ג). ולכאוי' כיוון דנווה הרע גורם לחולי, ובפרט כאשר עובר אליו מנווה היפה (עי' כתובות קי: במשנה שם, ובפירוש רש"י) א"כ היאך אדם כופה את בני ביתו בדבר הגורם חולי. וצריך לומר דמשום מצוות יישוב אי"י לא חיישי' לחולי. וה"נ יש לומר בני"ד, דמשום תקנת תלמוד תורה לא חיישי' לחולי ואפי' במקום חולי אין השכנים יכולים למחות.⁹

9. ואין זו ראיה מכרעת, שהרי אין מדמים תקנות חז"ל זל"ז (פני יהושע כתובות צו. ועוד), אלא רק סיוע בעלמא.

ומ"מ נראה פשוט, שאם יכול המלמד למצוא מקום אחר בו לא יפריע לאף אחד, מוטב שיעשה כן, ותלמידי חכמים מרבים שלום בעולם. ובתנאי שלא מחמת כן ימנע לגמרי מללמד. והאמת והשלום אהבו.

ד. ת"ת שיש בו לימודי חול

ויש לדון מה דין ת"ת שמלמדים בו גם ענייני חול. שהרי קי"ל שאם ביקש ללמד לימודי חול לתנוקות, יכולים בני החצר למחות בו, והכי אמרי' בגמ' (ב"ב כא.) **מיתבי אחד מבני חצר שביקש להיעשות רופא, אומן, וגרדי ומלמד תנוקות, בני חצר מעכבים עליו. ומשני, הכא במאי עסקי' בתנוקות דעכו"ם.** ע"כ. וכתב ע"ז רבנו יונה (שם) וז"ל: **בתנוקות דגויים שהוא מלמדם אומנות, וה"ה בתנוקות של ישראל שמלמדם אומנות.** עכ"ל. וכן כתבו הרשב"א והריטב"א והמאירי (שם) והנמוק"י (יא. מדפי הרי"ף) והמרדכי (רמז תקיב). וכ"כ הרמב"ם בפ"י המשניות (ב"ב פרק ב משנה ג). וכן דייק וכ' בהלכות שכנים (פרק ו ה"ב) בלשון ה"ז: **וכן יש לו ללמד תנוקות של ישראל תורה בתוך ביתו ואין השותפין יכולים למחות בידו ולומר לו אין אנו יכולים לישן מקול התנוקות של בית רבן.** עכ"ל. וכ"כ הטור (סי' קנו סעי' ח) וז"ל: **וכן אין יכולים למחות בידו מללמד תנוקות של בית רבן, ואפי' הם רבים.** וה"ה נמי לכל מילי דמצוה. ע"כ. ומשמע דמיירי דוקא במלמד תורה לתנוקות. ומרן בש"ע (סי' קנו סעי' ג) העתיק לשון הרמב"ם.

והנה מדברי הראשונים הללו מוכח דאם מלמד רק אומנות, יכולים בני החצר למחות בו, דבכה"ג אין מצווה, ואינו עדיף ממי שביקש להיעשות אומן או רופא וכיו"ב, שיכולים למחות בידם. אמנם יש לברר מה הדין במי שמלמד רוב היום תורה, אלא שבחלק מהיום מלמד מעט לימוד חול, האם יכולים השכנים למחות בו משום אותו מעט לימודי חול, ולפחות למחות בו שאת אותם לימודי חול לא ילמד בחצר זו, או שאינם יכולים למחות בו כלל.

ומסתבר שאם עיקר הלימוד הוא בתורה, ומעט מן הזמן מוקצה ללימודי חול שונים, אין השכנים יכולים למחות. חדא, שבהרבה פעמים, אם לא יהיו מעט לימודי חול, לא יתקיים כלל הת"ת, אם משום קשיים תקציביים, ואם משום שהרבה הורים ימנעו מלשלוח ילדיהם לת"ת שאין בו מעט לימודי חול. ולפי"ז אין למחות בכה"ג, אפי' לרמב"ן וסיעתו הסוברים שהדין שאינו יכול למחות נאמר דוקא בתלמוד תורה.¹⁰ ועוד,

10. והיה נראה שיש להביא ראיה לזה מזמני הפסקות וזמן האוכל שנותנים לתנוקות, ובזמן זה ודאי הם מרעשים יותר מאשר בזמן הלימוד, ואעפ"כ פשוט יהיה שאין אפשרות למחות משום כך, משום דא"א לת"ת בלי הפסקות (וכמ"ש בהגה"א ב"מ פרק ו' סי' ו: וגם בלא לימוד פעמים שהוא בריאות לתינוק שנותנין לו מעט ריווח מן הלמוד. עכ"ל). וא"כ ה"ה בני"ד, שפעמים א"א לת"ת בלי לימודי החול. אמנם יש לדחות, שהפסקות וכיו"ב הם צורך אמיתי של הילדים כדי שיוכלו ללמוד כראוי, משא"כ לימודי החול, שאפשר ללמוד תורה בלעדיהם.

שהרי פסק בש"ע (סי' קנו סעי' ג) שאין השכנים יכולים למחות בכל מילי דמצוה, וכנזכר לעיל (אות א). ופשוט הוא, שגם הקמת ת"ת כזה מצווה רבה היא. הן מהסברא הנ"ל דאי לא הא לא קיימא הא, ועוד שאפי' יתקיים הת"ת בלאו הכי, מ"מ, אם לא יוקם ת"ת כזה, עלולים חלק מההורים לשלוח ילדיהם למקום שבו רוב הלימודים הם חול. ועוד שחלק מלימודי החול נצרך עבור לימוד התורה. וע' בספר העתים (סי' קעה) שכ': **ומשמיה דרב האייתר מותר ללמוד תינוקת של בית הכנסת אנג לימוד תורה כתב ערבי וחשבונות**. עכ"ל. ומשמע דס"ל דלימוד מקצועות אלו נחשב ג"כ חלק מלימוד התורה של התנוקות, דא"כ איך אפשר להתיר לעשות כן בבית הכנסת. וע' בשו"ת יביע אומר (חלק ז סי' ז) דפשיטא ליה דלימוד חשבון וכיו"ב הווי צורך הלימוד, והביא ראיות רבות לזה, ע"ש באורך. וא"כ אפי' נימא דלרמב"ן וסיעתו יהיה אסור בכה"ג, דאין זה בכלל תקנת יהושע בן גמלא, מ"מ מידי מצוה לא נפיק, וכיוון דנקטי כדעת הראשונים הסוברים שאין למחות בכל מילי דמצוה, יהיה הדין דאין למחות בכה"ג.¹¹ וע' בשו"ת שבט הקהתי (ח"ו סי' תלג) שכ' ג"כ כדברינו, ושכ"כ בשו"ת שמלת חיים סי' עג (ולא ראיתו). ואף שבשו"ת עמודי משפט (ח"ב סי' ד) כתב בהחלט דיכולים השכנים למחות בכה"ג, לענ"ד אין דבריו נראים.

מסקנה

אחד מבני שכונה או מבני בנין שרוצה להקים ת"ת במקום מגוריו, אין בני השכונה או הבנין יכולים למחות בידו, ואפי' אם הם רבים והוא יחיד. ואפי' אם יש במקום זה חולים שרעש הילדים מפריע להם. ואפי' אם בחלק מועט משעות היום לומדים באותו ת"ת למודי חול, לא יכולים למחות. וכן יכול אדם להשכיר ביתו לשם ת"ת ואין מוחים בידו.

11. ומ"מ נראה פשוט, שאם לימודי החול הם העיקר, ולמענם הוקם בית הספר, אף אם מוקדש חלק מן היום ללימוד תורה, מ"מ כיוון שהעיקר הוא החול, יכולים השכנים למחות. ואף שגם בכה"ג יש מצוה, מ"מ אין להתיר את הרעש שנעשה שם כל שעות היום ואינו צורך מצווה, משום מיעוט הזמן שלומדים בו תורה. אמנם אם מדובר במקום שאלמלא בית ספר שכזה ישלחו ההורים את ילדיהם לבית ספר שכולו חול, נראה שאין למחות.